

Liikenne- ja viestintävaliokunta

Asiantuntijalausunto HE 109/2024 vp HE valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Kuntaliiton lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Kiitämme mahdollisuudesta lausua valiokunnalle asiasta. Lausunnon liitteenä on Kuntaliiton yleislausunto talousarvioehdotuksesta kuntatalouden teemasta.

Valtion liikennepoliittisiin prioriteetteihin ja rahoitukseen tarvitaan Suomessa lisää ennakoitavuutta. Valtion tulee kantaa vastuu kansallisen liikenneinfran ja perusväylänpidon rahoituksesta. Tarvittaisiin pitkän aikavälin linjaukset perusväylänpidon, kehittämisen ja palveluiden rahoitukseen. Kertaluonteinen investointiohjelma tuo apua lyhyellä aikavälillä, mutta ei ratkaise seuraavien hallituskausien näkymiä.

Perusväylänpidon osalta myönteistä talousarvioesityksessä on lisäpanostukset korjausvelan hoitamiseen. Perusväylänpidon rahoituksen jatkuvuutta tulisi kuitenkin lisätä, jotta korjausvelkaa voidaan hoitaa suunnitelmallisesti ja vaikuttavasti.

Budjettiperusteisten kehittämishankkeiden rahoitus on tippumassa todella alhaiselle tasolle **uusien kehittämishankkeiden** osalta ollen vuodesta 2028 eteenpäin noin 170 milj. euroa/v. Näkymä on karu huomioiden väyläverkon investointitarpeet ja myös valtion ja kuntien yhteishankkeet. Hallituksen tavoitteena on vauhdittaa teollisia investointeja Suomeen. Yritysten sijoittumisen ja logististen yhteyksien mahdollistaminen edellyttää usein investointeja valtion väyliin. Sijoittumispaikkakuntia ei tule jättää yksin näiden haasteiden kanssa. Kunnissa on kokemusta siitä, että valtion liikennehallinnon reagointi näihin uusiin tilanteisiin voi olla todella hidasta.

Joukkoliikenteellä on keskeinen merkitys alueiden ja palveluiden saavutettavuudelle, työssäkäynnille, ilmastotavoitteille ja sosiaaliselle kestävyydelle. Kaupunkiseudut ovat kehittäneet pääosin omalla rahoituksellaan joukkoliikennepalveluja vastaten asiakkaiden tarpeisiin ja lisäksi joukkoliikenteen

kysyntää. Hallituksen päätös lakkauttaa joukkoliikenteen ilmastoperusteinen valtionavustus (-13,3 milj. euroa/v) ja eduskunnan käsittelyssä olevan ALV-korotus (ALV 10 %:sta 14 %:iin) aiheuttavat joukkoliikenteen lipunhintoihin kaupunkiseuduilla prosentteina kaksinumeroisia hinnankorotuspaineita. Samalla alan kustannukset ovat olleet nousussa. Matkustajien työmatka- ja muun liikkumisen kustannusten nousu heikentää joukkoliikenteen kysyntää sekä alan kannattavuutta. ALV-korotuksesta tulisi luopua.

Katsomme, että henkilökuljetusten ja joukkoliikenteen **ALV-korotus ei vahvistaisi julkista taloutta**, sillä yhteiskunta on suuri joukkoliikenteen ja henkilökuljetusten tilaaja. Valtion verotulojen kasvu tulisi kuntien, hyvinvointialueiden ja asiakkaiden kulujen kasvusta. Vuonna 2024 tehty selvitys https://www.linja-autoliitto.fi/wp-content/uploads/2024/03/ALV-muu-tos_linjaautoala_20240111.pdf osoittaa myös, että työmatkakuluvähennysten kasvu pienentäisi verokertymää saman verran kuin arvonlisäverokertymä kasvaisi linja-autoalalla.

Myös ELY-keskusten (jatkossa Traficom) järjestämän joukkoliikenteen rahoituksen vahvistaminen olisi tärkeää. Alhaisella rahoitustasolla joudutaan tekemään lyhyitä sopimuksia palveluntarjoajien kanssa. Tällöin joukkoliikennepalvelujen ennakoitavuus ja kehittäminen kärsivät. Kunnille ELY:t ovat olleet tärkeitä kumppaneita yhteishankinnoissa. Tästä yhteistyöstä ovat hyöttyneet molemmat ja joukkoliikenteen asiakkaat.

Valtion ja kuntien yhteinen **investointiohjelma kävelyn ja pyöräilyn** olosuhteiden parantamiseksi on ollut tärkeä ja vaikuttava kannuste kunnille nopeuttaa laadukkaan kävely- ja pyöräliikenteen infran rakentamista. Ohjelman rahoitus on talousarvioesityksessä tippumassa todella alhaiselle tasolle (1,8 milj. euroa). Rahoitustasoa tulisi nostaa, jotta mahdollistetaan investointiohjelman vaikuttavuus ja edistetään laadukkaan infran suunnittelun ja toteutuksen jatkuvuutta kunnissa. Kunnat ja kaupungit ympäri Suomea ovat saaneet avustusta investointiohjelmasta.

Pyörämatkailu on kasvava matkailutrendi Suomessa ja kansainvälisesti. Suomeen perustettiin **Pyörämatkailukeskus (Bikeland.fi)** Traficom hankerahoituksella vuonna 2020. Se on koordinoanut ja yhtenäistänyt pyörämatkailun kehitystyötä valtakunnallisesti (reitistöt, palvelut, infra). Toiminnalla parannetaan toimijoiden ja alueiden välistä yhteistyötä ja mahdollistetaan parempi palvelukokonaisuus kotimaisille ja kansainvälisille matkailijoille. Pyörämatkailukeskus ylläpitää myös www.bikeland.fi -sivustoa. Pyörämatkailusta hyöttyvät matkailijat, paikalliset asukkaat, yritykset ja kunnat, aluetalous ja kansantalous. Työ on poikkiministeriöllistä. Toivomme, että eduskunta turvaa budjettikäsittelyssään Pyörämatkakeskuksen koordinointi- ja kehitystyön jatkuvuuden.

Liikenteen verotuksen uudistustyö käynnistäminen on välttämätöntä. Lähtökohtana tulee olla, että liikenteen verotus edistää fiskaalisten tavoitteiden lisäksi ilmastotavoitteita. Liikenteen **rahoituksen** uudistamisen osalta tuomme esille, että kaupunkien ja kuntien vastuut liikenteen nettomenoista (investoinnit, kadunpito ja joukkoliikenne) ovat jo nyt suuret (noin puolet). Samoin kuntien katu- ja muuhun yhdyskuntainfraan kohdistuvat korjaus- ja investointitarpeet. Kaupungeilla ja kunnilla on hyvin rajalliset ja epätasaisesti jakautuneet mahdollisuudet rahoittaa edes osaa yhdyskuntarakentamisen kustannuksia maankäyttökorvauksilla ja maanmyyntituloilla. Maan arvonnoususta seuraavia tuloja ei ole kohdennettavissa valtion vastuulla olevan liikenneinfrastruktuurin rahoittamiseen.

SUOMEN KUNTALIITTO

Johanna Vilkuna

Kehittämispäällikkö

LIITE

Yleistä valtion talousarvioehdotuksesta vuodelle 2025: kuntatalouden teema

Hallituksen tavoitteena on ohjata kuntatalouden tilaa kohti tasapainoa ja taittaa julkisen sektorin velkaantuminen. Valtion talousarvioesitys vuodelle 2025 sisältääkin useita kymmeniä kuntatalouteen vaikuttavia uusia linjauksia. Valtion talousarvioehdotuksen mukaan Petteri Orpon hallituksen toimet vahvistavat kuntataloutta noin 270 miljoonaa euroa.

Hallituksen toimien yhteisvaikutus ei nouse niin vahvaksi kuin talousarvioehdotuksessa esitetään. Yksittäisten kuntien taloutta vahvistavien linjausten rinnalla kuntien tuloihin kohdistetaan useita rahoitusleikkauksia sekä sitäkin lukuisampia kuntataloutta vähintään lievästi heikentäviä linjauksia, jotka eivät yllä hallituksen väittämään neutraaliin yhteisvaikutukseen, ainakaan tulevina vuosina henkilöstökustannusten noustessa. Kuntien rahoitusta leikataan vuonna 2025 myös sote-siirtolaskelman tarkentumiseen liittyvän jälkikäteisperinnän vuoksi. Valtionosuuksia peritään takaisin 167 miljoonaa euroa vuoden 2023 osalta ja 64 miljoonaa euroa vuoden 2024 osalta.

Merkittävin kuntataloutta vuonna 2025 vahvistava hallituksen toimenpide on 277 miljoonan euron valtionosuuslisäys sote-siirtolaskelman vaikutusten lieventämiseksi. Sen ohella hallitus kohdistaa valtionosuuksiin kuitenkin 25 miljoonan euron suuruisen indeksileikkauksen sekä 23 miljoonan euron leikkauksen, koska kuntien tehtävien ja velvoitteiden karsimisen toimenpidekonaisuus jää keväällä 2024 hallituksen linjaamasta tavoitteesta. Kuntien tuloihin kohdistettu merkittävä leikkaus normien kevennysohjelman epäonnistumisen varjolla ei tuo julkiseen talouteen yhtään euroa säästöä, vaan on puhdasta lisävelanoton osaoptimointia valtiontaloudesta kuntien kukkarolle.

Myös kuntien saamiin valtionavustuksiin kohdistetaan iso leikkaus, kun laskennallisia kotoutumisen korvauksia leikataan 58 miljoonalla eurolla vuonna 2025. Lisäksi ammatillisen koulutuksen rahoitusta vähennetään yhteensä 120 miljoonalla eurolla, josta noin 40 miljoonaa euroa leikkaa kuntien valtionosuuksia. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustukset laskevat lukuisten säästöpäätösten vuoksi noin 40 miljoonalla eurolla.

Valtaosa hallituksen kuntiin kohdistuvista yksittäisistä päätöksistä ei ole kuntien talouden kannalta niin neutraaleja kuin talousarvioehdotuksessa väitetään. Osassa toimia, esimerkiksi oppimisen tuen vahvistaminen, kuntien kustannukset tulevat lisääntymään esitettyä voimakkaammin. Joissakin toimenpiteissä, kuten raportointi- ja suunnitelmavelvoitteiden purkamisessa, kustannukset eivät kevene oletetulla tavalla. Euromääräisesti merkittävin

esimerkki säästöjen epäonnistumisesta on TE-palvelu-uudistuksen liittyvä työllisyysmäärärahojen leikkaus 37 miljoonalla eurolla, joka on hallituksen laskelmissa puettu neutraaliksi kuntien velvoitteiden karsimisen varjolla.

Hallituksen talousvaikutukset voivat osoittautua ylioptimistisiksi myös sen vuoksi, että erilaisten valtionavustushankkeiden päättyessä tai valtion rahoitusosuuden pienentyessä kuntien palvelutoiminta ei välttämättä lakkaa hallituksen laskelmien olettamalla tavalla. Kunnat voivat päättää jatkaa toimintaa ja kustannukset siirtyvät tällöin kuntien vastuulle.

Hallitus kohdistaa kuntiin vuonna 2025 siis lukuisia päätösperäisiä toimia, jotka heikentävät kuntataloutta. Jos hallituksen toimien yhteisvaikutuksessa otetaan huomioon valtionosuuksien takaisinperinnät vuosilta 2023 ja 2024 sekä TE-palveluiden 37 miljoonan euron rahoitusleikkaus sellaisenaan niin hallituksen toimien yhteisvaikutus kuntiin painuu nolnaan tai sen alle.

Kuntien valtionrahoituksen tiukkuus näkyy myös siinä, että vertailukelpoinen valtionosuus kuntien nykytehtäviin (vuonna 2024) kasvaa vuonna 2025 kuntien sivistyksen tehtävien laajentumisesta ja kustannusten noususta huolimatta vain 29 miljoonalla eurolla. Kun huomioon otetaan TE-palvelu-uudistuksen käynnistyminen ja siihen myönnettävät valtionosuusmäärärahat niin kuntien valtionosuudet lisääntyvät noin 530 miljoonaa euroa vuonna 2025. Summa on huomattavasti vähemmän kuin mitä TE-palvelu-uudistuksessa kunnille siirtyy palveluita ja rahoitusvastuita.

Kuntien talousnäkymät

Kunnat ja erityisesti isot kaupungit ovat sote- ja TE-palvelu-uudistusten keskellä nyt äärimmäisen vaikean talousnäkymän edessä. Kuntien talouden tila on heikentynyt nopeasti. Jos kunnat eivät sopeuttaisi talouttaan lainkaan, kuntien ja kuntayhtymien vuosikatteet eivät riittäisi kehysvuosina edes poistoihin, saati nettoinvestointeihin. Tällöin kuntien tulojen ja menojen välinen 1–2 miljardin euron suuruinen epätasapaino lisäisi kuntien velkaantumista peräti 8 miljardilla eurolla vuoteen 2028 mennessä.

Talousnäkymien romahduksen taustalla vaikuttavat erityisesti kuntien voimakkaasti nousseet kustannukset ja huomattavat investointitarpeet. Sote-uudistukseen liittyvät valtionosuuksien täsmäytykset ja takaisinperinnät sekä kuntien peruspalvelujen valtionosuuden indeksijarru leikkaavat kaikkien kuntien tuloja erityisesti vuoteen 2027 asti. Yksittäisten kuntien taloudellisia lähtökohtia vaikeuttavat mittavat sote-uudistuksen tasauserät. Kuntien eriytymistä kiihdyttävät myös väestökehitys ja taloudellisen kasvun erilainen jakautuminen maan sisällä.

Heikkenevän talousnäkökuvan edessä monissa kunnissa on käynnissä jo talouden sopeutusohjelma. Kehyskaudelle ajoittuvat kuntien sopeutustoimet tulevat vahvistamaan julkisen talouden suunnitelmassa esitettyä kuntatalouden ennustetta. Sopeutusohjelmien toimeenpanoa haastaa kuitenkin tarve kääntää nuorten koulutusasteen lasku, pula osaavasta henkilöstöstä sekä korjausvelka. Kuntien taloushaasteita lisää kehyskaudella myös se, että monien hallituksen kuntapäätösten talousvaikutukset tulevat poikkeamaan julkisen talouden suunnitelman vaikutusarvioista.

SUOMEN KUNTALIITTO

Minna Punakallio

Pääekonomisti